

Nuomonė dėl Koegzistencijos tarp genetiškai modifikuotų kultūrinių augalų ir įprastų bei ekologiškų kultūrinių augalų

(2005/C 157/29)

2004 m. sausio 29 d. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis savo darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, nutarė parengti nuomonę savo iniciatyva šia tema: Koegzistencija tarp genetiškai modifikuotų kultūrinių augalų ir įprastų bei ekologiškų kultūrinių augalų.

Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos apsaugos skyrius, atsakingas už komiteto darbo šiuo klausimu parengimą, 2004 m. rugsėjo 21 d. priėmė savo nuomonę. Pranešėjas — **ponas Voss**.

Savo 413-oje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2004 m. gruodžio 15-16 d. (2004 m. gruodžio 16 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 47 nariams balsavus „už“, 13- „ prieš“ ir 4 susilaikius, priėmė šią nuomonę:

1. Įžanga

1.1 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) laiko, jog yra reikalinga parengti ir nustatyti taisykles dėl koegzistencijos tarp, viena vertus, genetiškai modifikuotų kultūrinių augalų auginimo ir, antra vertus, įprastinių bei ekologiškų kultūrinių augalų auginimo bei aplinkos apsaugos. Šios taisyklės turi būti tvarios, teisiškai aiškios ir praktiškai įgyvendinamos, bei taikomos visam maisto sektoriui ir žemės ūkio, žuvininkystės ir miškų ūkio produktų gamybai, įskaitant ir farmacijos bei ne maisto produktų gamybą bei tuos, kurie skirti moksliniams tikslams.

1.2 Visų pirma, kadangi Komisija esminius koegzistencijos aspektus nori palikti nacionalinio reglamentavimo sričiai, o, antra, manydama, jog ateityje pagrindinį koegzistencijos formavimo klausimą, kaip elgtis su atsitiktiniu ir technologiškai neišvengiamu GMO (genetiškai modifikuotų organizmų) buvimu sėklose be GMO, reikia nustatyti remiantis komitologijos tvarka pagal Direktyvą 2001/18 (2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką) bei pagal sėklų pardavimo direktyvas, EESRK šiais klausimais neužiima. Dėl to, verta dalyvauti šioje diskusijoje, parengiant nuomonę savo iniciatyva, atkreipiant dėmesį į susijusius ekonominius ir socialinius klausimus bei pateikiant nuomonę Tarybai, Komisijai ir Parlamentui.

1.3 Šia nuomone savo iniciatyva siekiama nušviesti svarbiausius esminius koegzistencijos aspektus ir pateikti pasiūlymus, kuriuos iš šių aspektų, EESRK nuomone, turi reglamentuoti Europos, o kuriuos — nacionaliniai teisės aktai, ir kokių praktinių uždavinių ir rekomendacijų reikia atitinkamoms įmonėms, pirmiausia ūkiams.

1.4 Kadangi Komisija šių metų gegužę baigė taikyti nuo 1998 metų galiojusį moratoriumą GMO turintiems maisto produktams ir artimiausiu metu ketina priimti sprendimą dėl leidimo auginti GMO turinčias kultūras⁽¹⁾, labai svarbu sukurti praktinę koegzistencijos struktūrą.

⁽¹⁾ Pranešimas orientacinei diskusijai dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir panašiomis temomis.

http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&-doc=IP/04/118|0|RAPID&lg=EN

GMO leidimų sistema pagal ES teisę – esama dalykų padėtis.

http://zs-l.de/saveourseeds/downloads/com_stand_gvo_28_01_04.pdf

Klausimai ir atsakymai dėl GMO reguliavimo ES.

http://zs-l.de/saveourseeds/downloads/com_fragen_antworten_28_01_04.pdf

2. Bendrosios įžanginės pastabos ir sąvokų apibrėžimas

2.1 Remiantis leidimu prekiauti genetiškai modifikuotais organizmais (GMO), skirtais:

— augalų ir mikrobu auginimui ir gyvulininkystei,

— mokslinių tyrimų tikslais,

— maisto produktams ir pašarams,

— kitos paskirties žaliavai, įskaitant tą, kuri auginama farmacijos produktams gaminti,

— intervencijos į gamtą tikslais (pvz., teršalams suskaidyti) ir

— pagalbinėms priemonėms, skirtoms žemės ūkiui ir miškininkystei (pvz., kenkėjams ir piktžolėms naikinti),

iškyla būtinybė nustatyti praktines nuostatas, skirtas tokiam pardavimui įgyvendinti, ir kaip elgtis su jų turinčiais maisto produktais ir pašarais bei gamtine aplinka.

2.2 Toliau nurodyti klausimai jau reglamentuojami Europos lygiu:

— rizikos įvertinimas ir rizikos valdymas⁽²⁾,

⁽²⁾ 2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką.

OL L 106, 2001 4 17, p. 1.

- leidimas,
- maisto ir pašarų ženklavimo nuostatos ⁽¹⁾,
- susekamumo kontrolės sistema ⁽²⁾ ir
- tarptautiniai (sienas kertantys) vežimai už Europos bendrijos ribų (įgyvendinta Tarptautiniu Kartagenos protokolu dėl biologinės saugos) ⁽³⁾.

2.3 Iki šiol dar nereguliuota Europos lygiu:

- sėklų ir dauginamosios medžiagos ženklavimas; Komisija šiuo metu rengia pasiūlymą šiuo klausimu ⁽⁴⁾, ir
- praktinės sąlygos dėl ekonominių, socialinių ir kultūrinių pasekmių naudojant GMO ⁽⁵⁾; šiuo klausimu dabar užsiima valstybių narių vyriausybės ir parlamentai, įgyvendindami Direktyvą 2001/18 bei rengdami savo nacionalinius teisės aktus, ypač susijusius su kultūrų auginimo taisyklėmis ir civiline atsakomybe.

2.4 Jau priimtuose ES teisės aktuose nurodoma, kad GMO būtinas ypatingas rizikos įvertinimas, rizikos valdymas, ženklavimas bei susekamumas visą jų gyvavimo ciklą. Remiamasi prielaida, kad turėtų būti sudaryta galimybė atsisakyti aktyvaus ir pasyvaus GMO naudojimo ir griežtai draudžiama naudoti GMO ekologiniame žemės ūkyje ir ekologiniuose maisto produktuose (išskyrus keletą veterinarinių produktų). Be to, teisės aktuose numatyta galimybė, atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį, tam tikrose srityse išleisti GMO į aplinką laikantis specialių taisyklių arba apskritai uždraudus tai daryti.

⁽¹⁾ 2003 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr.1829/2003 dėl genetiškai modifikuotų maisto produktų ir pašarų.
OL L 268, 2003 10 18, p. 1.

⁽²⁾ 2003 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr.1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų susekamumo ir ženklavimo.
OL L 268, 2003 10 18, p. 24
2004 m. sausio 14 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 65/2004 dėl GMO identifikavimo kodo sukūrimo.
OL L 10, 2004 1 16, p. 5.

⁽³⁾ 2003 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO gabenimo per sieną.
OL L 287, 2003 11 5, p. 1.

⁽⁴⁾ Europos Komisija, 2003 m. rugsėjis, Klausimai ir atsakymai dėl GMO sėkloje.
http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.getfile=gf&doc=MEMO/03/186|0|RAPID&lg=DE&type=PDF

⁽⁵⁾ Komisaras Fischler, 2003 m. liepa, Communication to the Commission on the Co-existence of Genetically Modified, Conventional and Organic Crops (pdf).
http://zs-l.de/saveourseeds/downloads/Communication_Fischler_02_2003.pdf

2.5 GMO yra gyvi organizmai, galintys daugintis ir plisti natūralioje aplinkoje. Biologinių sistemų, į kurias jie turi būti išleidžiami ir iš kurių negali būti lengvai pašalinami, negali būti nei sandariai atskirti, nei kontroliuojami taip, kaip tai būtų galima padaryti uždaruose moksliniuose, pramoniniuose ar amatininkiško pobūdžio įrenginiuose. Biosfera, iš esmės, yra tarptautinė atvira, tarpusavio ryšiais susieta sistema, kurios dėsningumas ir veikimą šiuo metu mes menkai išmanome ir kontroliuojame.

2.6 Dėl šių priežasčių Europos įstatymų leidėjai laikosi atsargumo principo ir kiekvienu konkrečiu atveju atlieka vertinimą bei reglamentavimą, kai sprendžia su GMO susijusius klausimus. Kartu, jie mano, kad skaidrumas ir pasirinkimo laisvė naudoti GMO yra labai svarbūs aspektai.

2.7 Visa tai vyksta tuomet, kai dauguma Europos Sąjungos piliečių skeptiškai arba nusiteikę prieš GMO naudojimą žemės ūkyje, miškininkystėje, maisto produktuose ir pašaruose.

2.8 Dėl to žemės ūkio ir žemėnaudos koegzistencija su genetiškai pakeistais organizmais arba be jų daro poveikį:

- žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei, įskaitant ir žemės nuosavybės valdymą,

- visam maisto produktų sektoriui (perdirbimui, prekybai, viešajam maitinimui),

- regionų ir vietos žemėnaudai bei ekonominei plėtrai,

- vartotojų apsaugai ir

- gamtos apsaugai.

2.9 Europos Komisija teisiškai neįpareigojančiose nuomonėse iki šiol koegzistenciją sėdavo tik su įvairių žemės ūkio formų, egzistuojančių viena šalia kitos, išimtinai ekonominiiais veiksniais. Ji siūlo šių aspektų reguliavimą iš esmės palikti atskirų valstybių narių kompetencijai. Tačiau Ministrų Taryboje tokia pozicija sukėlė ginčus, o Europos Parlamentas — ją sukriatikavo ⁽⁶⁾.

⁽⁶⁾ Europos Parlamento rezoliucija dėl koegzistencijos tarp genetiškai modifikuotų kultūrinių augalų ir įprastų bei ekologiškų kultūrinių augalų (2003/2098 (INI)).
OL C 91 E, 2004 4 15, p. 680.

3. Pagrindiniai koegzistencijos aspektai (struktūra)

3.1 Dabartinė mokslinė nuomonė

3.1.1 Siekiant veiksmingai sureguliuoti koegzistenciją, būtinas tvirtas mokslinis pagrindas, kad būtų galima įvertinti įvairių augalų rūšių GMO išplitimo greitį ir mastą bei kryžminimąsi (o kai kuriais atvejais — mikroorganizmų ir gyvūnų išplitimą). Labai svarbi yra ir patikima praktinė patirtis ir galimų pernešimo būdų vertinimas gaminant, saugant, vežant ir perdurbant.

3.1.2 Komisija šiuo klausimu gavo įvairių pranešimų ir nuomonių⁽¹⁾, tačiau visi šie duomenys dar neleido parengti išsamios informacijos apie susiklosčiusią padėtį. Buvo pavesta atlikti papildomus tyrimus. 2003 m. lapkričio mėnesį vykusioje pirmojoje mokslinėje konferencijoje koegzistencijos klausimais⁽²⁾ susirinkę mokslininkai konstatavo, kad būtina atlikti mokslinį tiriamąjį darbą ir pripažino, kad jie ne visada gali pateikti tvirtinimus dėl koegzistencijos galimybių. ES mokslo komitetas 2001 metų nuomonėje⁽³⁾ nurodo svarbius neaiškius klausimus ir nepateikė savo pozicijos dėl ribinių dydžių maisto produktams, pašarams ir sėkloms, kuriuos nustatė Komisija.

3.1.3 Dabartinės žinios apie genetiškai modifikuotų augalų susikryžminimą, dauginimą ir stabilumą neleidžia daryti jokių patikimų prognozių dėl koegzistencijos galimybių.

3.1.4 Tokia nuostata ypač taikytina ilgalaikėms prognozėms ir įvairioms ekosistemoms ir auginimo sąlygoms.

3.1.5 Konkrečių GMO gebėjimo koegzistuoti vertinimas turi būti atliekamas pagal atskiras augalų rūšis, atsižvelgiant į regionų sąlygas ir skirtingas gamybos sistemas. Atliekant tokius vertinimus, būtina atsižvelgti ir į auginimo metodų pakeitimus (pvz., dėl atitinkamo atsparumo, galimas plataus veikimo herbicidų naudojimas).

3.1.6 Ypač sunku prognozuoti ir atlikti monitoringą tais atvejais, kai kalbama apie augalų rūšis, kurios genetiškai gali kryžmintis su gamtoje savaime augančiomis susijusiomis rūšimis. Rapsai, kurių genetinė kilmė yra Europoje, gali tiesiogiai ir netiesiogiai kryžmintis su lytiškai suderinamomis laukinėmis natūralių populiacijų rūšimis. Tai — kopūstas,

rapsas, garstyčios, dirvinis ridikas, vakarutė, šiukšlyninė šungarstė, dirvinis garstukas ir Viduržemio jūros regiono garstyčios (*Hirschfeldia incana*). Tokia pati nuostata taikoma, pvz., burokams.

3.2 Rizikos valdymas, stebėseną ir augalų registravimas

3.2.1 GMO identifikavimas ir ženklavimas yra esminė išankstinė sąlyga Direktyvoje 2001/18 reikalaujamam augalų registravimui ir GMO stebėsenai įgyvendinti. Be to, tai yra išankstinė sąlyga išimti iš apyvartos kai kuriuos GMO būtų galima, jeigu tai yra reikalinga, remiantis naujais mokslinių tyrimų rezultatais ar pasibaigus terminuoto leidimo galiojimo laikui. Reprodukcinis GMO ženklavimas yra veiksnys, lemiantis efektyvų rizikos valdymą, ypač jeigu prireiktų imtis neatidėliotinių priemonių. Dėl to negalima dėmesio skirti vien tik klausimui, bus ar nebus peržengtos maisto produktų ir pašarų ženklavimui nustatytos leistinos ribos, nes ir taip aišku, kad atšaukus leidimą, siūlomos ribos, nustatytos vartotojui skirtai informacijai, nebeteks prasmės.

3.2.2 Su GMO susijusių riziką reikia vertinti pagal Direktyvą 2001/18 ir panašias kitų Bendrijos reglamentų ir direktyvų nuostatas ir tai yra išankstinė sąlyga išduoti jiems leidimus. Tačiau, praktinis auginimo būdas turės lemiamą įtaką, ar direktyvoje numatytos priemonės, skirtos auginimui riboti ir kontroliuoti bei poveikiams stebėti ir leidimui atšaukti, iš tikrųjų gali būti įgyvendintos. Dėl to, koegzistencijos klausimas negali būti apribotas tik auginimo ekonomiais aspektais, bet yra neatsiejama teisėje numatytos rizikos valdymo ir prevencijos dalis.

3.3 GMO susekamumas ir kontrolė maisto produktų ir pašarų grandinėje imant mėginius, atliekant bandymus ir rengiant dokumentus

3.3.1 Priemonės, skirtos GMO identifikuoti ir ženklinti visoje maisto grandinėje, yra numatytos direktyvoje dėl GMO susekamumo ir ženklavimo (dalis maisto produktų teisės aktų bendrųjų principų ir reikalavimų⁽⁴⁾). Šios nuostatos numato net tik GMO identifikavimą galutiniame produkte, nes dabar produktus būtina žymėti net ir tuo atveju, jeigu GMO negalima susekti galutiniame produkte.

(1) Joint Research Centre, 2002, Scenarios for co-existence of genetically modified, conventional and organic crops in European agriculture.

http://www.jrc.cec.eu.int/download/gmcrops_coexistence.pdf
Round Table on research results relating to co-existence of GM and non-GM crops.

http://europa.eu.int/comm/research/biosociety/news_events/news_programme_en.htm

(2) First European Conference on Co-existence of Genetically Modified Crops with Conventional and Organic Crops 13th – 14th November, 2003, Helsingør, Denmark.
<http://www.agrsci.dk/gmcc-03/>

(3) Opinion of the Scientific Committee on Plants concerning the adventitious presence of GM seeds in conventional seeds.
http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scp/out93_gmo_en.pdf

(4) 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 178/2002, nustatantis pagrindinius maisto įstatymo principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos instituciją ir nustatantis maisto saugos reikalų procedūras.

3.3.2 GMO identifikuoti reikalinga informacija yra registruojama centrinėje duomenų bazėje ir ji skelbiama ⁽¹⁾.

3.3.3 ES Jungtinis tyrimų centras šiuo metu rengia standartizuotus mėginių rinkimo ir patvirtinimo metodus bei bandymų tvarką, kuri reikalinga esant šioms sąlygoms.

3.3.4 GMO konkrečios DNR arba konkretaus baltymo identifikavimas yra techniškai įmanomas, taikant turimus analizės metodus, nuo 0,001 iki 0,05 procentų visų tirtų mėginių. Nekonkrečių kokybinių bandymų GMO buvimui nustatyti sąnaudos šiuo metu siekia nuo 100 iki 150 € už vieną bandymą. Konkrečių kiekybinių bandymų GMO buvimui nustatyti sąnaudos svyruoja nuo 250 iki 500 € už vieną bandymą.

3.3.5 Techninės galimybės bandymams atlikti, nustatymo tvarkos patikimumo ir kiekybinės galimybės iki šiol Bendrijos viduje dar labai skirtingos. Tik nedaugelis valstybių narių iki šiol yra parengusios tinkamą nuostatą dėl tokios tvarkos; kai kuriose valstybėse narėse — tokios nuostatos iš viso nėra.

3.3.6 Šiuo metu itin daug sunkumų kyla dėl kokybinių ir konkrečių bandymų nustatant GMO buvimą, ypač tais atvejais, kai gamintojas nenurodė jokios tinkamos aptikimo tvarkos arba nepateikia pakankamai informacinės medžiagos. Tai pasakytina ypač apie tuos GMO, kurie Bendrijoje yra neleistini, tačiau kurių buvimo importuotose sėklose ir žaliavose atmesti negalima.

3.4 Gera profesinė ūkininkavimo praktika

3.4.1 Geros profesinės praktikos reikia laikytis visoje maisto gamybos grandinėje:

- moksliskai tiriant ir plėtojant, ypač tais atvejais, kai tai susiję su GMO išleidimu aplinką mokslo tikslais (Direktyvos 2001/18 B dalis),
- išvedant sėklas, ypač kai kalbama apie genetinės medžiagos sudėtį ir įvairius bazinės sėklos etapus;

⁽¹⁾ 2004 m. vasario 23 d. Komisijos sprendimas, nustatantis registrų informacijai apie GMO genetines modifikacijas registruoti tvarką, kurie numatyti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/18/EB (pranešta dokumentu - C(2004) 540) (2004/204/EB) OL L 65, 2004 3 3, p. 20.

— išvedant veisles ir dauginant,

— dauginant, paruošiant, apdorojant ir pakuojant sėklas,

— auginant, apdorojant, nuimant derlių ir transportuojant augalinius produktus,

— atrenkant ir paruošiant nuimtas sėklas persodinimui,

— superkant, perdirbant, saugant ir pervežant žemės ūkio žaliavas ir produktus,

— toliau perdirbant maisto produktus ir pašarus, ir

— pakuojant, pardavinėjant ir ženklinant gatavus produktus.

3.4.2 Daugelyje sričių gera profesinė praktika jau yra sukurta. Jos papildymas konkrečiomis, GMO skirtomis nuostatomis yra pagrindinė sąlyga praktiškai įgyvendinti teisiškai apibrėžtas taisykles dėl GMO rizikos valdymo, atsekamumo ir ženklavimo. Labiausiai reikia imtis veiksmų sėklos ir žemės ūkio gamybos srityse, tačiau atsižvelgiant į žemės ūkio produktų pirkimą, saugojimą ir pervežimą.

3.4.3 Geros profesinės praktikos sėkmę ir reikalavimus iš esmės lemia sėkmingas geros profesinės.

3.4.4 Siekiant išvengti nepageidaujamo GMO kryžminimo ir kitokio paplitimo kultūrinių augalų plotuose ir gamtoje, taip pat siekiant išvengti derliaus su GMO ir be GMO sumaišymo (atsižvelgiant į atitinkamą kultūrą ir regiono sąlygas) reikia imtis skirtingų priemonių. Komisija savo gairėse dėl koegzistencijos ⁽²⁾ iš dalies jas įvardijo ir pareikalavo valstybes nares išleisti atitinkamas taisykles. Šios taisyklės turi būti skirtos tiek ūkininkams, auginantiems augalus su GMO, tiek ir tiems, kurie jų savo produktuose nori išvengti. Jos skirtos ir žemės ūkio įmonėms, gaminančioms produktus pardavimui, ir prekybos bendrovėms, taip pat sandėliavimo bei transportavimo įmonėms ir už žemės ūkio gamybą atsakingoms institucijoms bei įstaigoms, susijusioms su landšafto ir gamtos apsauga.

⁽²⁾ 2003 m. liepos 23 d. Komisijos pasiūlymas su gairėmis dėl atskirų valstybių strategijų ir tinkamų procedūrų parengimo genetiškai pakeistų, įprastų ir ekologiškų kultūrų koegzistencijai (pateikta dokumento žyma - K(2003) 2624). OL L 189, 2003 7 29, p. 36.

3.5 Sėklos savybės, kontrolė ir ženklavimas

3.5.1 Sėkla (sodmenys) yra pačioje gamybos grandinės pradžioje. Sėkla, priklausomai nuo faktoriaus, dauginasi nuo 40 iki 1000 ir gana ilgai gali išbūti dirvožemyje. Sėkloje esantys GMO apvaisina kaimyninius kultūrinius ir laukinius augalus, jeigu tokie auga netoliese. Sėklos ir žiedadulkės gali būti nunešamos ir didesniais atstumais. Remiantis šiomis erdvės ir laiko dimensijomis GMO buvimas sėkloje, vieninga mokslininkų nuomone, vaidina lemiamą vaidmenį kalbant apie koegzistenciją.

3.5.2 Direktyva 2001/18 numato galimybę nustatyti tam tikroms produktų grupėms ribinius kiekius, kurių nepasiekus, GMO ženklavimas esant tam tikroms sąlygoms yra nereikalingas. Maisto produktams ir pašarams Reglamente dėl genetiškai modifikuotų maisto produktų ir pašarų ⁽¹⁾ ir dėl atsekamumo ⁽²⁾ buvo nustatytas 0,9 % ribinis kiekis.

3.5.3 Komisija pasiūlė pagal sodmenų ir sėklos direktyvas taip pat ir sėklai nustatyti GMO ribinius kiekius, kurie turėtų būti nuo 0,3 iki 0,7 %. Dėl tam tikrų teisinių abejonių Komisija šį pasiūlymą 2003 m. spalio mėnesį atsiėmė vėl atgal ir dabar rengia naują pasiūlymą. Jame yra nurodyti ribiniai kiekiai tik 0,3 % rapsų ir kukurūzų sėkloms. Akivaizdu, grynumo reikalavimai genetiškai nemodifikuotoms sėkloms turės didelės įtakos tam, ar apskritai bus galima koegzistencija tarp atskirų augalų rūšių ir gamybos formų ir kokių kaštų tam prireiks.

3.5.4 Dėl klausimo, ar reikia nustatyti ribinius kiekius ir koki dydžio jie turi būti atsitiktinio ir technologiškai neišvengiamo GMO buvimo sėkloje atveju, tiek valstybių narių vyriausybėse, tiek atitinkamose organizacijose bei įmonėse vyravau skirtingas supratimas.

3.5.5 Ženklavimui sėklą čia nepateikiama informacija galutiniam vartotojui, kad jis pasirinktų, kaip kad yra maisto produktų ar pašarų ženklavimo atveju. Sėklos ženklavimo esminė informacija yra skirta labiau tiems, kurie pagal įstatymines nuostatas išleidžia GMO į aplinką, ir toms institucijoms, kurios yra atsakingos už apgalvoto MGO išleidimo direktyvos praktinį įgyvendinimą. Informacijos trūkumas apie GMO buvimą tam tikroje sėkloje padaro neįmanoma jų įstatymiškai

⁽¹⁾ 2003 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų. OL L 268, 2003 10 18, p. 1

⁽²⁾ 2003 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų atsekamumo ir ženklavimo. OL L 268, 2003 10 18, p. 24

reikalaujamą registraciją ir stebėseną (monitoringą), o uždraudimo atveju jų praktinį išėmimą iš apyvartos.

3.5.6 Jeigu, pavyzdžiui, pasirodytų, kad GMO sukelia alergiją, arba jų savybės pereina giminingiems laukiniams augalams ir tuo sudaro konkurenciją kultūriniais bei taip sukeliama nepageidaujama ekologinė pusiausvyros postūmiai, tada tokį GMO reikia uždrausti ir išimti iš apyvartos. Tuomet ribiniai kiekiai ES Komisijos pasiūlytose srityse būtų visiškai nepriimtini. Minėtu atveju reiktų laikyti, kad visa užkrėsto augalo sėkla yra užteršta šiuo GMO iki pusės procento, ir imtis atitinkamų saugos ir išėmimo iš apyvartos priemonių tiek šios augalo rūšies derliui, tiek ir jo sėklai.

3.5.7 Praktinė išėmimo iš apyvartos akcijos patirtis USA iliustruoja tiek sunkumus, tiek galimus kaštus. Kai 2000-aisiais metais USA aplinkos apsaugos institucija US EPA uždraudė genetiškai modifikuotų kukurūzų rūšį „Starlink“ dėl galimo alerginio poveikio, visos produktų paletės nuostoliai sudarė apie milijardą USD. Užteršta sėkla ir jos derlius buvo supirkti plačiu mastu ir išimti iš apyvartos. O užteršimo visiškai eliminuoti nepavyko iki šios dienos. 2003 metais USA daugiau nei 1 % tirtų mėginių buvo rasta „Starlink“.

3.5.8 Be to GMO buvimas genetiškai nemodifikuotoje sėkloje turi lemiamos įtakos kaštams, susidarantiems sandėliuojant ir perdirbant žemės ūkio produktus. Jeigu dėl įstatymiškai leidžiamo užteršimo turi būti tikrinami net ir genetiškai nemodifikuoti produktai, siekiant nustatyti, ar jie neužteršti, ir įsitikinti, ar užteršimas neviršija maisto produktams ir pašarams įstatymu nustatyto leistino 0,9 % ribinio kiekio arba mažesnio užteršimo lygio pusfabrikačiuose (žaliavoje), tai šiuo atveju dėl brangių testų ir kontrolės susidaro didžiulės sąnaudos.

3.5.9 Įprastos (tradicinės) ir biologinės (ekologiškai švarios) sėklos užteršimas GMO bus svarbus veiksnys nustatant kaltininkus, dėl kurių atsiras finansinė žala, viršijus leistiną ribinį užteršimo lygį maisto produktuose ir pašaruose, o taip pat ir išvestinį žemesnį ribinį lygį, kurio reikalauja prekybos ir perdirbimo įmonės. Savaimė aišku, kad įtariamai žalos kaltininkai pirmiausia pareikalaus įrodyti, kad ši žala iš dalies esą atsiradusi dėl sėklos savybių, o ne dėl užteršimo GMO laukuose.

3.5.10 Pagaliau GMO buvimas įprastoje ir biologinėje sėkloje neigiamai veikia ūkininkų galimybes išauginti ir naudoti sėjai savo sėklą. Pradinis sėklos užteršimas gali akumuluotis (kauptis) ateinančiose kartose, ypač tuomet, kai iš kaimyninių laukų pasiekia papildoma tarša. Tai gali sukelti ne tik didelių minėtų ūkininkų finansinius nuostolius, bet ir neigiamai paveikti sėklos biologinę įvairovę ir prisitaikymą augti tam tikroje vietovėje.

3.6 Atsakomybė už produktus ir aplinką

3.6.1 Pagal ES Direktyvą (85/374/EEB) dėl atsakomybės už produktus su defektais GMO gamintojai ir išleidusieji į aplinką atsako už produktus su defektais, jeigu dėl jų kaltės ar iš aplaidumo buvo padaryta žala kūnui, gyvybei ir nuosavybei⁽¹⁾. Tačiau ši atsakomybė apsiriboja tik galutiniais produktais, kurie yra skirti privačiam naudojimui ir vartojimui, ir todėl neapima nei sėklos (dauginimo medžiagos) nei finansinės žalos, kuri atsiranda dėl derliaus ir iš jo pagamintų produktų vertės sumažėjimo.

3.6.2 Šis Bendrijos išsamus atsakomybės už produktą apribojimas apsunkena nacionalines taisykles, skirtas tiesioginei atsakomybei už GMO išleidimą į aplinką ir taip pat už civilinę žalą, ir visą civilinę atsakomybę užkrauna vartotojams (ūkininkams) kaip tiesioginiams galutinio produkto gamintojams.

3.6.3 „Kiekvienas apgalvotas genetiškai modifikuotų organizmų išleidimas į aplinką, gabenimas ir šių organizmų pateikimas į rinką pagal Direktyvos 2001/18/EB apibrėžimą“ priklauso naujos Direktyvos 2004/35/EB taikymo sričiai, pagal ką valstybės narės (ne atskiri piliečiai) yra įgaliotos įpareigoti žalos kaltininkus pašalinti ir sutvarkyti aplinkai padarytą žalą, jeigu jie veikė apgalvotai (tyčia) arba tai padarė iš aplaidumo, ir yra nustatytas priežastinis ryšys tarp žalos ir atskirų žalos kaltininkų veikos⁽²⁾. Šią Direktyvą valstybės narės turi įgyvendinti iki 2007 m. balandžio 30 d. Tas faktas, kad koks nors GMO Bendrijos ribose yra leistinas paprastai netraktuojamas kaip aplaidumo ar tyčinio ketinimo aplinkybė, jei nepažeidžiamos specifinės išleidimo į aplinką sąlygos. EESRK savo nuomonėje dėl atsakomybės už aplinką direktyvos⁽³⁾ jau reikalavo, kad apibrėžiant biologinę įvairovę būtų atsižvelgiama tiek į artimiausią, tiek į tolimesnį GMO naudojimo poveikį.

⁽¹⁾ 1985 m. liepos 25 d Tarybos Direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo
http://europa.eu.int/eur-lex/de/consleg/main/1985/de_1985L0374_index.html

⁽²⁾ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinką siekiant išvengti ir žalos aplinkai ir jos sanavimo, OC L 143, 2004 04 30, 56–75 psl., žr. 3 ir 4 str. bei III priedą
http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=DE&numdoc=32004L0035&model=guicheti

⁽³⁾ Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos pasiūlymo dėl atsakomybės už aplinką siekiant išvengti žalos aplinkai ir jos sanavimo. (KOM (2002) 17 gal.-2001/0021 (COD)), CES 868/2002, OCL C 241 2002 10 07, 37-45 psl.

3.7 Civilinė teisinė atsakomybė

3.7.1 Nepageidaujamas GMO buvimas produktuose, gamybos įrangoje ir gamybiniuose plotuose ūkininkams, maisto produktų bei pašarų perdirbėjams ir prekybininkams gali padaryti finansinės žalos, jeigu tai apsunkena, sutrukdo ar padaro neįmanomais genetiškai nemodifikuotų produktų gamybą ir pardavimą, arba prireikia specialių priemonių produktų kontrolei ar pašalinimui. Be to, gali prireikti imtis priemonių pirmūkštei būklei atstatyti tose teritorijose, kuriose neleidžiama ir nenumatyta GMO išleisti į aplinką (pvz., ekologiškai jautriose srityse), o tos priemonės susiję su dideliais kaštais.

3.7.2 Draudimo bendrovės šiuo metu neapdraudžia tokių civilinių pretenzijų.

3.7.3 Civilinė atsakomybė už tokius kaštus, ES Komisijos nuomone, turėtų reglamentuoti pačios valstybės narės. Akivaizdu, kad tai turės įtakos konkurencijos situacijai Bendrijos viduje. Skirtingi nacionaliniai regionai šioje srityje gali ryškiai iškreipti konkurenciją bendroje rinkoje bei sukelti teisinį nesaugumą, kuomet priežastis ir poveikis peržengia Bendrijos vidaus sienas.

3.7.4 Individuali atsakomybė už kaštus, kurie atsiranda kitiems norint išvengti žalos (testai, kontrolės, ir kitos priemonės, skirtos išvengti susikryžminimo ir užteršimo GMO) vargiai teisiškai gali būti realizuojama. Priešingai negu faktiškai atsiradusios žalos reguliavimas, šių gana didelių kaštų, kurie susidarytų visuose regionuose, kur auginami augalai su GMO, pagal civilinės atsakomybės nuostatas kompensuoti neįmanoma. Žala nukentėjusiems ūkininkams, įmonėms ir institucijoms vis tik galėtų būti atlyginama iš įnašų fondų, kuriuos finansuoja žalą sukeliančios įmonės ir ūkininkai.

3.8 Visos šalies ūkio (makroekonominiai) ir įmonės (mikroekonominiai) kaštai

3.8.1 Priemonių nepageidaujamam GMO buvimui kontroliuoti ir išvengti dėl to, kad auginamos kultūros su GMO, prireikia visoje maisto produktų ir žemės ūkio gamyboje. Be to, toks auginimas gali turėti pasekmes tam tikruose regionuose rinkos situacijai ir poveikį tam tikroms gamybos formoms bei produktų rūšims (pvz., regioniniams prekių kokybės ženklams ir biologiniams žemės ūkiui bei gamybai). Šalia pačių rinkos dalyvių su ta situacija susiduria ir įvairios valstybių narių ir Bendrijos institucijos bei įstaigos.

3.8.2 Koegzistencijai reikalingų kontrolės ir išvengimo priemonių užtikrinimas iš dalies reiškia lemiamus pokyčius žemės ūkio, maisto perdirbimo įmonių ir pramonės praktikoje bei tradicijoje. Atitinkamos ekonominės, socialinės ir kultūrinės pasekmės ypač ūkininkams ir maisto produktų gamybos įmonėms iki šiol nebuvo sistemingai ištirtos ir pateiktos. Šitai padaryti būtina kuo skubiau, kad būtų galima išvengti nepageidaujamo poveikio gebėjimui išlikti ir konkuruoti bei rinkos ir kainų struktūrai.

3.8.3 Tinkamų ir efektyviausių koegzistencijos priemonių ir taisyklių įvertinimui yra reikalingas išsamus visų kaštų vaizdas. Iki šiol tėra pateikta tik keletas trumpų informacijos bei vertinimo „nuolaužų“⁽¹⁾.

3.8.4 ESRK mano, kad išsami apžvalga ir kaštų, kurie susidarytų atskiriems rinkos dalyviams tam tikrose gamybos formose ir tam tikruose regionuose bei viešosiose įstaigose dėl koegzistencijos priemonių, įvertinimas yra būtina sąlyga iš anksto apgalvotam ir ilgalaikiam koegzistencijos reguliavimui. Čia reikia aiškių, privalomų ir patikimų taisyklių, kurios nustatytų, kas turės apmokėti tuos kaštus arba jų išvengti.

3.8.5 Komisijai reikia pritarti, kuomet ji savo gairėse apie koegzistenciją rašo: „Iš principo regione naujų gamybos formų įvedimo fazėje atsakomybę už įmonių vadybos priemonių taikymą, prirėkus sustabdyti genų technologijas, turėtų prisiimti rinkos dalyviai (ūkininkai), kurie šias naujas gamybos formas įveda. Ūkininkams turėtų būti suteikta galimybė patiems pasirinkti jiems priimtinesnę auginimo formą, tačiau taip, kad kaimyninės įmonės nebūtų priverstos nukrypti nuo jau įvestų gamybos struktūrų“

3.8.6 Dėl reikiamų koegzistencijos priemonių taikymo padidėję gamybos kaštai neturi būti suversti ant vartotojo pečių keliant kainas. Tai ypač apribotų pasirinkimo laisvę socialiai silpnesniems vartotojams. Žemės ūkio ir maisto produktų gamyba, kuriai netaikoma genų technologija, dėl kaštų ir kainų kilimo neturi būti grėsmingai išstumama į nišai būdingą gamybą.

4. EESRK rekomendacijos

4.1 Koegzistencijos principai

4.1.1 Koegzistencijos taisyklės turėtų būti parengtos pagal principus, kurie paremti rūpinimusi natūralia ir kultivuojama biologine įvairove bei jos išsaugojimu, kaštų mažinimu, ekono-

minių ir socialinių galimybių didinimu, regioninės įvairovės skatinimu ir savo paties atsakomybe už ekonomines galimas žalos pasekmes; taisyklės turi būti ilgalaikės, su tvirtomis nuostatomis, artimos praktikai ir tolerantiškos klaidoms.

4.1.2 Reikiamų priemonių imtis privalo ir susidariusius kaštus apmokėti turi tie ūkio dalyviai, dėl kurių kaltės, išleidus GMO į aplinką ar juos panaudojus, tenka imtis minėtų priemonių. Jie turi kiek galima mažiau ap sunkinti tuos, kurie nori gaminti ir vartoti produktus be GMO, ir neturi padidinti jiems gamybos kaštų ir kainų. Neturėtų už visa tai mokėti ir mokesčių mokėtojai.

4.1.3 Priemonių, skirtų GMO pasirodymui ir paplitimui išvengti, reiktų imtis toje stadijoje, kurioje mažiausiomis sąnaudomis ir mažiausiais kaštais būtų pasiektas optimalus efektas.

4.1.4 Ten, kur GMO auginimas trukdo ar neadekvačiai ap sunkina tų pačių ar giminingų kultūrų augalų be genų technologijos auginimą, jį reiktų uždrausti.

4.2 Mokslinių pagrindų parengimas ir dabartinio žinių lygio taikymas

4.2.1 Tol, kol moksliniai pagrindai nėra išsamūs arba jų nėra visiškai, formuojant koegzistencijos sąlygas būtina taikyti atsargumo principą, turint tikslą išvengti negrįžtamųjų arba tik sunkiai sugrąžinamų procesų, kurių pasekmės koegzistencijai nėra pakankamai įvertintos. Toks susirūpinimas turėtų būti siejamas su ekonominiais, socialiniais ir krašto kultūros koegzistencijos aspektais.

4.2.2 Komisijai yra teikiamas reikalavimas parengti susijusių su atskiromis mokslo disciplinomis, į praktiką orientuotą mokslinių tyrimų programą, kuri užpildytų didžiules žinių spragas koegzistencijos klausimais.

4.2.3 Mokslinio komiteto nuomonė dėl augalų⁽²⁾, kuo ir remiasi Komisija, diskutuodama apie ribinius GMO kiekius sėkloje, yra nepatenkinama. Ji neatsako į klausimą, koks ribinis GMO kiekio lygis yra reikalingas ženklinime, kad būtų laikomasi Direktyvos 2001/18. Ji taip pat nepakankamai atsako ir į klausimą, koks sėklos užterštumo laipsnis praktiškai gali užteršti derlių ir galutinį produktą ir iki kokio užterštumo laipsnio. Todėl Komisija turėtų pateikti Europos maisto saugos agentūros EFSA Moksliniam komitetui naujus tiksliai suformuluotus klausimus.

⁽¹⁾ Žemės ūkio Generalinė direkcija. „Economic Impacts of Genetically Modified Crops on the Agri-Food Sector“ (2000). <http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/gmo/fullrep/index.htm>

⁽²⁾ Opinion of the Scientific Committee on Plants concerning the adventitious presence of GM seeds in conventional seeds. http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scp/out93_gmo_en.pdf

4.2.4 Be to, nacionaliniame valstybių ir regionų lygmenyje Europos maisto saugos agentūros, Europos aplinkosaugos agentūros ir Bendrosios mokslinių tyrimų valdybos atlikti moksliniai ir praktiniai tyrimai turėtų būti apibendrinami ir valstybėms narėms prieinami.

4.2.5 Komisijai rekomenduojama atlikti su įvairiais Europos regionais plačiu mastu ir skirtingomis sąlygomis koegzistencijos bandymus. Jų metu, auginant genetiškai nepakeistus augalus, tačiau aiškiai nuo kitų augalų veislių atskirtinas kukurūzų, rapsų, bulvių, runkelių ir pomidorų veisles, reiktų išbandyti ir praktiškai iširti kryžminimosi išvengimo galimybes, įvairius saugos atstumus, mašinų išvalymą, produktų atskyrimą transportuojant, sandėliuojant ir perdirbant bei kitas visų dalyvaujančiųjų koegzistencijos priemones.

4.3 Geriausių turimų technologijų taikymas ir laikymasis rizikos valdyje

4.3.1 Ženklimas ir gera praktika turi būti nukreipta į tai, kad būtų įmanomas kiek galima tikslesnis GMO paplitimo ir poveikio atsekimas. Tai toliau turėtų sudaryti galimybę pilnam GMO eliminavimui iš aplinkos, sėklos ir iš produktų.

4.3.2 Ženklime nustatant slenkstinius (ribinius) kiekio lygius arba taikant geros praktikos nuostatas, jokių būdu negalima sutrukdyti arba užkirsti kelią Direktyvos 2001/18 ir reglamentų 1830/2003 ir 1829/2003 nurodymams ir tikslams.

4.3.3 Todėl iš esmės būtina reikalauti, kad reguliuojant GMO auginimą, transportavimą, importą ir eksportą būtų taikomos geriausios turimos technologijos ir geriausia turima praktika.

4.3.4 Taip pat būtina atsižvelgti į gamtos apsaugos reikalavimus ir į Europos ekosistemų įvairovę.

4.4 Identifikacijai ir ženkliniui reikalingos informacijos surinkimas ir gavimas

4.4.1 Identifikuojant GMO ir atliekant jų ženklimą įvairiuose gamybos etapuose būtina reikalauti, kad jie kuo tiksliau būtų pateikiami gamybos grandinės pradžioje ir kuo išsamiau kitose grandinės dalyse.

4.4.2 Būtina užkirsti kelią informacijos praradimui. Kartą gauta informacija, nepriklausomai nuo nustatytų ribinio GMO kiekio, turi būti dokumentuojama ir perduodama toliau.

4.4.3 Testų metodų ir pranešimų medžiagos pateikimą ir legalizavimą privalo garantuoti įmonės ir institucijos, kurios tam tikrą GMO išleidžia į aplinką arba moksliniams tikslams (tiek Bendrijoje, tiek už jos ribų), ir visa tai jos turi išlaikyti atitinkamos techninės būklės bei pateikti visoms suinteresuotoms šalims kuo mažesniais kaštais.

4.4.4 Bandinių paėmimo metodus ypač gamybos grandinės pradžioje reikia parinkti taip, kad būtų garantuojamas kuo didesnis informacijos tikrumas ir jos išsamumas. Todėl metodai turėtų būti parenkami, labiau orientuojantis į technikos užtikrinamus patikimus rezultatus, o ne į žymėjimui reikalingus ribinius GMO kiekius.

4.5 Privalomi, pritaikyti praktikai, patikrinami ir griežti geros praktikos standartai visose gamybos pakopose yra lemiamą koegzistencijos sąlyga.

4.5.1 Standartus reikia parengti taip, kad jie ilgainiui pasiektų koegzistencijos tikslus ir rūpimus siekius ir, kad juos būtų galima pritaikyti besivystančiam mokslo ir technikos lygiui.

4.5.2 Siekiant išvengti neigiamų padarinių bendrai maisto produktų ir pašarų rinkai, žemės ūkio tvarkai bei nusistovėjusiai konkurencijos sistemai Bendrijoje, būtina aukštu lygiu harmonizuoti (suderinti) ir nustatyti Bendrijoje geros praktikos taisykles, lanksčiai atsižvelgiant į skirtingas auginimo ir perdirbimo sąlygas.

4.6 Sėklos ženklavimo ir švarumo taisyklės yra lemiamą koegzistencijos garantija.

4.6.1 Todėl, nustatant GMO žymėjimui ribinius kiekius ženklavimo sėkloje, reiktų siekti kuo didesnio techniška ir praktiškai pasiekiamo tikslumo ir skaidrumo lygio. Nors techniškai patikima vertės riba šiuo metu yra 0,01 %, darant išvadas apie visą sėklą, realusis yra 0,1 % lygis, atsižvelgiant į dydžius, naudojamus praktikoje ir paimtinių mėginių skaičių.

4.6.2 Ribinis kiekis GMO žymėjimui genetiškai nepakeistoje sėkloje turi būti nustatomas remiantis praktiškai įrodomu ribinio kiekio lygiu.

4.6.3 Be to, atitinkamose direktyvose dėl sėklos būtina numatyti griežtas švarumo reikalavimo taisykles (viršutines ribas), skirtas taikyti parduodant genetiškai dar nepakeistą sėklą rinkoje.

4.7 Civilinės atsakomybės teisinės nuostatos turi be spragų sureguliuoti finansinės žalos sureguliuojimą.

4.7.1 Dėl GMO savybės gebėti daugintis ir dėl to fakto, kad nepageidaujamas jų atsiradimas kaltininkui gali atnešti didelės finansinės žalos, būtina valstybėse narėse pritaikyti civilinės atsakomybės teisinės nuostatas, kurios garantuotų šios žalos atlyginimą.

4.7.2 Civilinės atsakomybės teisinės nuostatos turi užtikrinti, kad kaltieji atsako tik ta apimtimi, kiek jie galėjo padaryti, kad būtų išvengta galimos žalos. Už geros praktikos sąlygų ir bet kurių kitų asmens, išleidusio GMO į aplinką, nurodymų laikymąsi turėtų atsakyti asmenys, naudojančys GMO praktikoje. O už žalą, kuri atsirado nežiūrint to, kad buvo laikomasi geros praktikos sąlygų, turėtų atsakyti asmuo, išleidęs GMO į aplinką. Šiuo atveju reiktų atitinkamai priderinti ir Bendrijos atsakomybės teisės nuostatas.

4.7.3 Finansinės žalos, kuri gali atsirasti dėl GMO išleidimo į aplinką arba jo panaudojimo, atlyginimas turėtų būti patvirtinamas draudimu arba kita civilinės atsakomybės forma.

4.8 Bendrus koegzistencijos kaštus reikia nustatyti, sumažinti ir paskirstyti, remiantis kaltininko principu.

4.8.1 Komisijai yra teikiamas reikalavimas parengti išsamų ir susistemintą vertinimą apie dėl koegzistencijos atsirandančius kaštus, rinkos sąlygų pokyčius ir poveikį įvairioms ūkio šakoms ir žemės ūkio ir maisto perdirbimo įmonių formoms, ypač mažoms ir vidutinio dydžio įmonėms, tradiciniam žemės ūkiui, įskaitant ir pagalbiniais verslais užsiimančius ūkininkus, biologiniam (ekologiniam) žemės ūkiui ir maisto perdirbimui, o taip pat ir sėklos gamybai bei dauginimui. Ypač būtina atkreipti dėmesį į poveikį užimtumo situacijai.

4.8.2 Be to, Komisija turėtų išdėstyti, kokį poveikį turėtų koegzistencijai reikalingos priemonės ir gamybos priemonių ir prekių srautų atskyrimas siekiant bendros agrarinės politikos ir reformos tikslų. Čia ypač būtina atsižvelgti į poveikį įmonės struktūroms, o taip pat vietinėms ir regioninėms auginimo, perdirbimo ir kilmės bei kokybės užtikrinimo programoms ir ženkliniui.

4.8.3 Be to, Komisijos yra reikalaujama išdėstyti, kaip reiktų kompensuoti, išskirstyti papildomus koegzistencijos kaštus

pagal kaltininko principą ir kokios priemonių reiktų imtis, siekiant patikimai išvengti neigiamo poveikio žemės ūkio produktų be genų technologijos kainoms bendroje vidaus rinkoje.

4.8.4 Nustatant tam tikras priemones, taikytinas atskiroms sritims, būtina atsižvelgti ir į jų poveikį visai gamybos grandinei.

4.9 Rekomendacijos dėl Bendrijos ir nacionalinių įstatymų rengimo

4.9.1 Europos lygmenyje reikia sureguliuoti šiuos koegzistencijos aspektus:

- ženklinimo taisyklės, skirtas GMO buvimui žymėti genetiškai nepakeistoje sėkloje (dauginamojoje medžiagoje);
- genetiškai nepakeistos sėklos švarumo taisyklės, atsižvelgiant į galimą atsitiktinį GMO buvimą, ir remiantis esančiomis sėklos (dauginamosios medžiagos) direktyvomis;
- reikalaujamus tikslus, rezultatus, pagrindines teisinės sąlygas ir minimalius geros praktikos standartus auginant augalus su GMO ir papildomų kaštų, susijusių su tų sąlygų ir standartų laikymusi, finansavimą, bei
- tiek GMO naudotojų, tiek išleidusiųjų juos į aplinką asmenų civilinę atsakomybę už žalą, galinčią atsirasti dėl koegzistencijos.

4.9.2 Nacionaliniame (valstybių) ir regionų lygmenyje reikia reguliuoti:

- specifines priemones, skirtas išvengti GMO nepageidaujamo kryžminimosi ir pernešimo, pagal atitinkamas regiono sąlygas;
- regionui skirtas nuostatas dėl tam tikrų augalų su GMO auginimo, atsižvelgiant į regiono ūkines sąlygas ir kaštų bei naudos santykį, lyginat augalų auginimo ir dėl galimos žalos reikalingų saugos priemonių kaštus; pagal nuostatas gali būti draudžiama auginti kai kuruos augalus su GMO;
- priemonės gamtos draustiniams pagal floros ir faunos paplitimo vietovėms skirtą Direktyvą 92/43⁽¹⁾ ir paukščių apsaugai skirtą direktyvą 79/409⁽²⁾, o taip kitoms ekologiškai jautrioms teritorijoms;
- priemonės, skirtas regionų ūkio ir kultūros interesams ginti.

⁽¹⁾ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos Direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir gyvūnijos bei augalijos išsaugojimo, OCL L 206, 1992 07 22, 7–50 psl.

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=DE&numdoc=31992L0043&model=guicheti

⁽²⁾ 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos Direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių išsaugojimo, OCL L 103, 1979 04 25, 1–18 psl.

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=DE&numdoc=31979L0409&model=guicheti

5. Aktualūs bei praktiniai koegzistencijos aspektai

5.1 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 2004 m. liepos mėn. pakvietė atitinkama veikla užsiimančius, visą gamybos grandinę atstovaujančius asmenis į svarstymą, kad susidarytų konkrečią nuomonę apie esamą ir būsimą situaciją. Rezultatai yra tokie:

5.2 GMO testai ir atsekamumo kontrolė visoje gamybos grandinėje bet kokių atveju sąlygos dideles papildomas išlaidas. Paprasti kokybės testai šiuo metu kainuoja 100, 150 EUR, tuo tarpu diferencijuotų ir nustatančių kiekybę testų kaina yra nuo 250 iki 400 EUR. Bandinys tiriamas dėl vienos genų sekos. Priklausomai nuo galimų skirtingų GMO skaičiaus išauga testo išlaidos.

5.3 Pirmasis atvejis, kai GMO, atsižvelgiant į abejones dėl poveikio sveikatai, vėl turėjo būti išimamas iš apyvartos („Starlink“ kukurūzai JAV), iki šiol kainavo daugiau nei milijardą Amerikos dolerių. Ir tai, praėjus daugiau nei dviem metams nuo to, kai buvo pradėtos taikyti atstatomosios priemonės, nepavyko GMO visiškai išimti iš apyvartos.

5.4 Tiek testų bei atsekamumo kontrolės išlaidų dydis, tiek išlaidų pasidalinimas didžiąja dalimi priklauso nuo to, ar tam tikri produktai be GMO yra visuotinai pripažinti ir taikomas standartas rinkoje, nuo kurio nukrypstama tik atskirais atvejais, ar kiekvienu atveju gamintojai, perdirbėjai ir prekyautojai turi įrodyti, kad produktai yra be GMO.

5.5 Jei rinkoje atsiranda viena GMO rūšis, praktiškai yra neįmanoma garantuoti, kad šio GMO nebus kitose rūšyse. Tačiau įmanoma, jei atsitiktinai ar dėl techninių sąlygų neišvengiamai atsirado užterštumas tam tikru GMO, laikytis aptikimo ribos 0,1 %.

5.6 Norint išlaikyti sėklą švarią nuo atsitiktinio sumaišymo su GMO sėkla, susiduriama su papildomais iššūkiais. Kuo žemesnė yra nustatyta slenkstinė vertė, tuo didesnės yra prevencinės ir kontrolės išlaidos sėklą gaminant ir dauginant.

5.7 Priklausomai nuo tam tikros augalų rūšies dauginimo formos bus galima garantuoti, kad sėkla yra be GMO, tik jei bus laikomasi didelių atstumų vietos atžvilgiu auginant ir visiško atskyrimo tolimesniuose paruošimo, pakavimo ir realizavimo procesuose. Reikia taip pat laikytis ISO standartų ir

HACCP protokolų, kurie iš dalies dar yra kuriami, bei išorės patikrinimų.

5.8 Vienas tarptautiniu mastu pirmaujančių gamintojų aiškiai įrodė, kad ir JAV, kur išauginami dideli kiekiai GMO augalų, ir įmonėse, kuriose tais pačiais įrengimais ruošiama GMO sėkla, turi būti laikomasi grynumo garantijų taikant 0,1 % aptikimo ribą.

5.9 Šiuo metu nei ES, nei tarptautiniu mastu nėra įpareigojančių praktinių genų inžinerijos užterštumo ribų ar standartų gaminant sėklą. Sėklos kontrolė ES valstybėse narėse yra vykdoma skirtingai. Taip pat ir institucijos skirtingai žiūri į užterštumą (pripažįstama nuo žemiau nei 0,1 % iki 0,5 %).

5.10 Kartais sėklos gamintojas aiškiai priešinasi garantuoti, kad jo produktai yra visiškai be GMO, bet Italijoje tiesioginių derybų metu Italijos ūkininkų draugija Coldiretti ir pirmaujančiams sėklos gamintojams pavyko susitarti dėl atitinkamų garantijų, tikrinamų trečiosios šalies. Austrijoje nuo 2002 m. potvarkiu uždrausta išleisti į rinką sėklą, turinčią GMO (mėginiai virš 0,1 %). Nors intensyviai kontroliuojama, nebuvo nustatyta šio potvarkio pažeidimų.

5.11 Papildomos sėklos gamybos ir dauginimo išlaidos, anot pramonininkų, svyruoja nuo 10 iki 50 %.

5.12 Dauginant sėklą be GMO, kai komerciniams tikslams visgi yra naudojama GMO, reikia įrodyti, kad dideli auginimo plotai yra apsaugoti, kaip tai jau šiandien įvairioms kultūroms kai kuriose šalyse yra taikoma. Auginant rapsą būtina laikytis ypatingai didelių atstumų.

5.13 Visi rinkos dalyviai, išskyrus sėklos gamintojus, mano, kad griežtų sėklos švarumo reikalavimų (charakteringa aptikimo riba 0,1 %) laikymasis yra pagrindinė sąlyga, kad ateityje būtų garantuojami genetiškai nemodifikuoti produktai.

5.14 Kukurūzų supirkimo ir perdirbimo metu, norint, kad garantija, jog nebuvo taikoma genų inžinerija, būtų žemiau 0,1 %, kaip to reikalaujama iš maisto produktų, krakmolo ir naminių gyvulių maisto gamintojų, jau dabar atsiranda papildomos išlaidos, 3 EUR tonai. Šios išlaidos žemės ūkiui išaugs, jei GMO bus naudojamas dideliuose plotuose. Be to, atsiranda pavojus, kad priklausomai nuo kiekio dydžio, gali išaugti išlaidos nuo 150.000 iki 7,5 mil. EUR, jei užterštumas bus aukščiau aptikimo ribos.

5.15 GMO ir GMO neturinčių žaliavų įgijimas vienoje vietoje nėra tinkamas dalykas. Įgijimas, sandėliavimo, džiovimo ir transportavimo metu būtinas visiškas atskyrimas.

5.16 Jau dabar įgytos įmonės ir bendrovės užtikrina savo produktų švarumą sudarydamos su ūkininkais sutartis. Nustatomas pripažintų ir patikrintų sėklos rūšių sąrašas, bei visiškai nuo auginimo iki atvežimo bei priėmimo kontrolės sistema.

5.17 Įgytų bendrovių nuomone, sistemos, kurios garantuotų, jog genų inžinerijos netaikymo riba bus žemesnė nei dabar jų klientų pripažįstama riba, įmanomos tik regionais atskiriant genetiškai modifikuotų ir nemodifikuotų augalų auginimo plotus. Tokios rūšies auginimo reguliavimo išlaidos vertinamos nuo 150 iki 250 EUR hektarui. Papildomos išlaidos atskirai transportuojant ir sandėliuojant vertinamos nuo 10 iki 20 EUR tonai.

5.18 Atitinkamas IP (Identity preservation) ir kokybės užtikrinimo sistemas taiko ir perdirbėjai, pvz. malūnuose. Šiuo metu jų užsakovai tikisi švarumo garantijų, kurios siektų nuo 0,1 iki daugiausiai 0,5 %. Iš kiekvieno tiekimo paimami standartiniai PCR mėginiai ir tikslinio rezervu mėginiai. Be to tikrinami ir tiekėjai. Reikalaujama, kad jie pateiktų įrodymus, jog jie ruošia ir perdirba tik genetiškai nemodifikuotus produktus. Transportuojant, pagal galimybes, yra stengiamasi išvengti susimaišymo ir taršos vietų, kaip pvz. krovinių pervežimo ir uostų sandėlių, kuriuose sandėliuojamos ir genetiškai modifikuotos prekės.

5.19 Kukurūzų perdirbimo atveju, šiuo metu malūnai prideda papildomus 2,50 EUR prie tiekėjų antkainių (žiūrėkite aukščiau), kaip išlaidas, susijusias su švarumo garantija. Kadangi išlaidas priskirti galima tik prekių daliai, kuriai reikalinga atitinkama garantija, tačiau išlaidos tenka visam perdirbtam kiekiui, galutiniam produktui be GMO iš dalies tenka gerokai didesnės išlaidos (pvz. kukurūzų kruopos sudaro tik 50 % perdirbtos produkcijos), t.y. papildomos išlaidos (2,50 plus 3,00 = 5,50 EUR) padidėja 11 EUR tonai kukurūzų kruopų. Tokiais atvejais, kai nebuvo galima išvengti užterštumo ir užsakovui buvo pristatytos prekės, kurios yra aukščiau garantuojamo švarumo ribos, priklausomai nuo šių žaliavų kiekio dydžio ir pakartotinio perdirbimo, gali kainuoti dešimtis milijonų eurų. Šiuo metu neįmanoma apsidrausti nuo šios rizikos.

5.20 Apdairi perdirbėjų pirkimo politika turėjo pasekmių, kad ištisiose regionuose, kuriuose dėl GMO augalų auginimo

yra padidėjusi užterštumo rizika, nebesuperkama žaliava, neatšizvelgiant į atskiras užterštas partijas iš to regiono. Vien tik bandymas auginti genetiškai modifikuotus kviečius vienoje Vokietijos federacinėje žemėje buvo priežastis to, kad didžiausia Vokietijos malūnų grupė iš šio regiono daugiau nebeperka kviečių.

5.21 Daugumos ES didžiųjų mažmeninių įmonių ir firminių prekių gamintojų politika garantuoti, kad prekių gamyboje nebuvo naudojamos GMO žaliavos, paskutiniaisiais metais pareikalavo sudėtingų kokybės užtikrinimo sistemų, į kurias atskiros įmonės kiekvienais metais investuoja dešimtis milijonų eurų. Tai yra dokumentavimo ir audito sistema, skirta tiekėjui, bei reguliarius siūlomų produktų pavyzdžių ėmimas. Kaip taisyklė, šios papildomos išlaidos nebuvo perkeltos užsakovui. Sistemingas kiekybiškas atskirų produktų ar produktų grupių įvertinimas dar nėra vykdomas.

5.22 Atsizvelgiant į regionus, sąlygos GMO augalų ir augalų be GMO auginimo koegzistencijai yra labai skirtingos. Ypač regionuose, kuriuose vyrauja maži ūkiai, toks paralelinis auginimas nėra taikytinas. Anot žemės ūkio kadastro, pvz. Italijoje 90 % visų žemės ūkiui skirtų plotų nėra tinkami koegzistencijai. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad brangiai kainuojančios techninės priemonės, skirtos atskyrimui, kontrolei ir augalų auginimo planavimui, ypač mažiesiems ūkininkams, ir ūkininkams, kuriems žemės ūkis tėra šalutinis verslas, bus ne pagal jėgas. Ta pati situacija ir su amatiniu žemės ūkio produktų perdirbimu regionuose.

5.23 Produktų, su regioniniu kokybės ženklu ir kilimo vietos garantija, kas yra labai svarbu realizuojant brangius puikios kokybės produktus, gamyboje iki šiol visiškai buvo atsisakoma naudoti GMO žaliavas. Tiek realioms gamybos išlaidoms, tiek tų produktų vardui turėtų didžiulės neigiamos įtakos tam tikruose regionuose auginami GMO augalai. Tai yra viena priežasčių, kodėl daug Europos regionų pasiskelbė esantys regionai be GMO, nors vis dar ginčijamasi dėl teisinės bazės. Atskiri ūkininkai, auginami GMO augalus, kaip garantuoja Europos teisė, daugeliui kaimynų ir verslininkų gali sukelti pavojų ir tai reikš didesnę papildomą išlaidą. Todėl su tuo susidursiantiems asmenims tokia galimybė atrodo ypač slegianti ir kenkianti socialinei ramybei.

5.24 Regionų valdžios institucijoms ir žemės ūkio asociacijoms bei perdirbėjams ypač daug rūpesčių kelia tai, kad būsimos GMO rūšys, kitaip nei dabartinės, taip pat ir dėl susirūpinimo poveikiu sveikatai (pavyzdžiui taip vadinamos farmacinės rūšys) turi būti hermetiškai pašalintos iš maisto produktų ir pašarų, o tai JAV jau sukėlė didelių papildomų problemų ir pasėjo abejones.

5.25 Kai kuriose ES valstybėse narėse įstatymai reguliuojantys koegzistenciją jau priimti arba įstatymų priėmimo procesas beveik baigtas. Jau dabar galima pastebėti, kad tose

šalyse yra labai skirtingos teisės ir procedūrų sistemos. Skirtumų negalima paaiškinti vien tik regioniniais ypatumais. Netolimoje ateityje bus vykdomas koegzistencijos užtikrinimo harmonizavimas.

5.26 ES išreiškė politinį norą siekti GMO ir GMO neturinčių augalų auginimo būdų koegzistencijos ir galimybės maitintis produktais, neturinčiais GMO. Jei pasirodys, kad šio tikslo negalima pasiekti vadovaujantis dabartine teise, dėl vartotojų, ūkininkų ir kitų rinkos dalyvių interesų reikės pagerinti atitinkamas nuostatas ir direktyvas.

2004 m. gruodžio 16 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkė

Anne-Marie SIGMUND

PRIEDAS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonės

Šie pakeitimai, gavę mažiau nei ketvirtadalį visų balsų, buvo atmesti:

3.5.10 punktas

Išbraukti.

Paaiškinimas

Atsižvelgiama, kad nustatant ribas šaltinio medžiagai, turi būti apsvarstyta mišrios veislės gretimuose plotuose, bet ir koegzistavimo nuostatos.

Balsavimo rezultatas

Už: 25

Prieš: 55

Susilaikė: 10

4.2.1 punktas

Išbraukti.

Paaiškinimas

Suteikiant leidimą įvesti į rinką genetiškai modifikuotus organizmus, apsvarstomi visi veiksniai, kurie gali turėti neigiamo poveikio žmonių ir gyvūnų sveikatai bei aplinkai. Nėra jokios priežasties, dėl kurios reiktų vėl įvesti apsaugos principą šioje konjunktyroje. Galų gale, 100 % sauga niekad negali būti garantuojama ir vargu ar yra realistiška.

Balsavimo rezultatai

Už: 22

Prieš: 60

Susilaikė: 5
